

شرکت ملی نفت ایران
مدیریت برنامه‌ریزی تلفیقی

بازیگران اصلی بازار جهانی نفت خام

*Who are the major players supplying
the world oil market?*

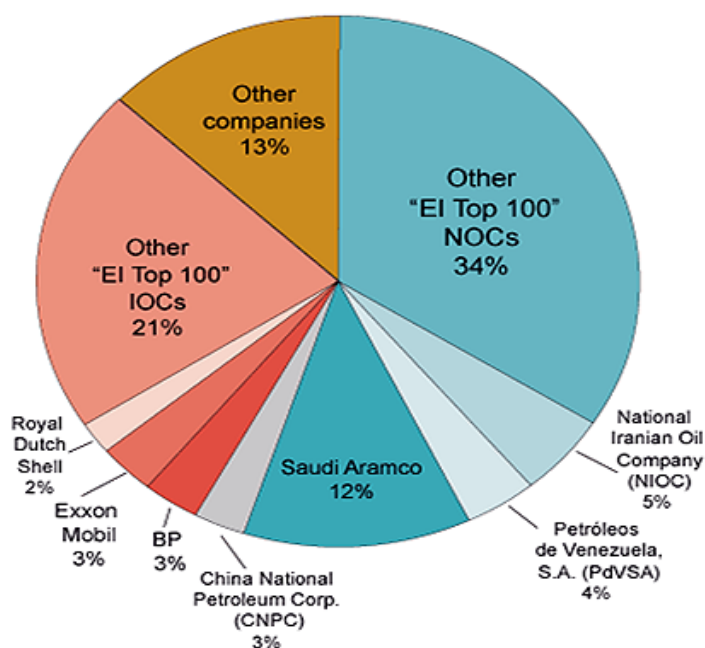
مترجم: زهرا جلیوند

معاونت بررسی اقتصادی و مالی طرحها

دی ماه ۱۳۹۱

بازار جهانی نفت بازاری بسیار پیچیده است که بازیگران متعددی در آن فعال می باشند. در این میان شرکت‌های بین المللی نفتی اگرچه اولین بازیگران این بازار هستند اما آنچه مسلم است نقش شرکت‌های دولتی نفتی در این عرصه مهمتر و بیشتر است. در واقع اگرچه شرکت‌های بین المللی نفت خام (IOCs) نقش عمده ای در تولید نفت خام جهان دارند اما این شرکت‌های ملی نفتی (NOCs) هستند که کنترل بخش قابل توجهی از ذخایر نفت خام جهان () تولید نفت خام جهان در اختیار دارند. درصد از نفت جهان را تولید کردند که از کل تولید سهم شرکت‌های درصد را شرکت‌های ملی نفت تولید کرده اند.

نمودار شماره ۱: سهم شرکت‌های مختلف نفتی در تولید نفت خام جهان در سال ۲۰۱۰

Source: Energy Intelligence, "Energy Intelligence Top 100" share of world oil production (2012).

همانگونه که مشاهده می شود، شرکت ملی نفت عربستان () درصد سهم، بالاترین سهم را در تولید نفت خام جهان داشته و پس از آن شرکت‌های ملی نفت ایران و ونزوئلا به ترتیب سهم . به طور کلی شرکت های ملی نفت درصد از تولید نفت خام جهانی را داشته اند و این درحالی است که شرکت‌های بین المللی نفتی درصد نفت جهان را در این سال تولید کرده اند.

نقش شرکت‌های در بازار جهانی نفت خام با یکدیگر متفاوت است. نوع شرکت شامل شرکت‌های بین المللی شرکت‌های ملی شرکت‌های ملی نفت مستقل از دولت مسئولیت عرضه نفت خام را در بازار جهانی برعهده

. با توجه به اینکه هر یک از این شرکتها استراتژیهای اهداف تولیدی متفاوتی دارند و تفاوتها آنها برای دریافت تصویری مناسب از بازار جهانی نفت خام حائز اهمیت است. برخی از تفاوتها این شرکتها مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- شرکت‌های بین‌المللی نفتی (IOCs):

شرکت‌های نظیر اکسان موبیل، بی‌پی و رویال داج شل

این شرکتها، شرکت‌های سرمایه‌گذاری هستند که بر سرمایه‌های خودشان اتکا دارند و برای حداکثر سود بر مبنای شاخصهای اقتصادی اقدام به سرمایه‌گذاری می‌نمایند تا از این رهگذر ارزش سهام خود را در افزایش دهند. واقع شرکت‌های بین‌المللی نفتی برای رسیدن به هدف یاد شده، از میان منابع نفتی در اختیارشان در میادین سرمایه‌گذاری می‌کنند که به سرعت قابل توسعه باشند و تولید قابل به بازار جهانی برسند. کتاها از قوانین کشورهای میزبان (کشورهای دارای ذخایر نفت) که این شرکتها در آنها فعالیت می‌کنند) متاثر است اما در نهایت تصمیمات آنها براساس منافع خودشان اتخاذ می‌شود نه منافع کشورهای میزبان.

۲- شرکت‌های ملی نفت (NOCs) وابسته به دولت:

شرکت‌های ملی نفت	همانند شرکت	Pemex
PDVSA	فعالیت می‌نمایند. این شرکتها حامی برنامه‌های مالی و یا برنامه‌های استراتژیک دولتهای متبوع خود می‌باشند. همچنین این شرکتها مسئول تامین سوخت داخلی کشور خود با قیمتهای کمتر از قیمتهای موجود در بازارهای جهانی هستند.	
	شرکتها، انگیزه و علاقه خاصی برای توسعه سریع ذخایر خود به مانند شرکت‌های بین‌المللی تجاری نفت	
	ضمن اینکه با توجه به شرایط و اهداف متغیر دولت متبوع این شرکتها، شرکت‌های ملی نفت همواره طیف وسیعی از اهداف گوناگون را که لزوماً بازارگرا هم نیستند در دستور کار خود دارند.	
	مهمترین اهدافی را که این شرکتها پیگیری می‌کنند:	

✓

✓ **تامین اهداف سیاسی**

✓ **ایجاد درآمدهای بلند مدت برای کشورشان**

✓ **تامین امنیت عرضه انرژی ارزان برای مصارف داخلی کشورشان**

که همه شرکت‌های ملی نفت زیر مجموعه کشورهای تولیدکننده نفت خام ()

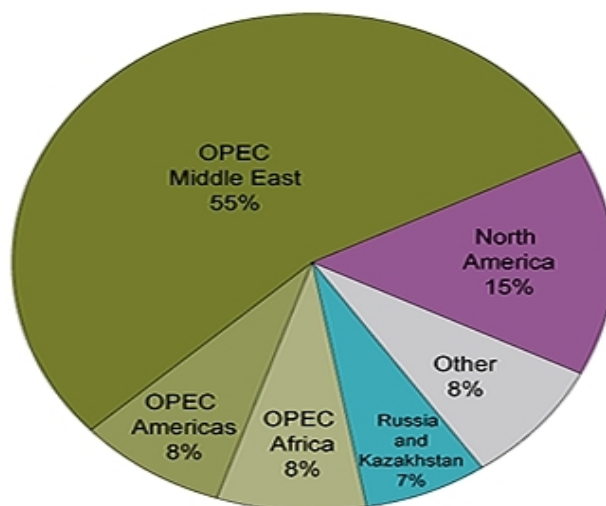
۳- شرکت‌های ملی نفت (NOCs) مستقل از دولت:

این شرکتها از نظر استراتژی و عملکرد يك نهاد مستقل از دولت کشورشان هستند و زیر مجموعه اي از دولت متبوعشان نیستند. شرکتهاي این شرکتها معمولا هدف حداکثر سازي سود خود را با اهداف و استراتژیهاي توسعه اي کشورشان تلفیق مي کنند. در واقع در حالي که این شرکتها ممکن است اهداف کشورشان را حمایت کنند، اما هدف ابتدائي و در اولويت آنها کسب سود تجاري است.

نقش سازمان اوپک در بازار جهانی نفت خام:

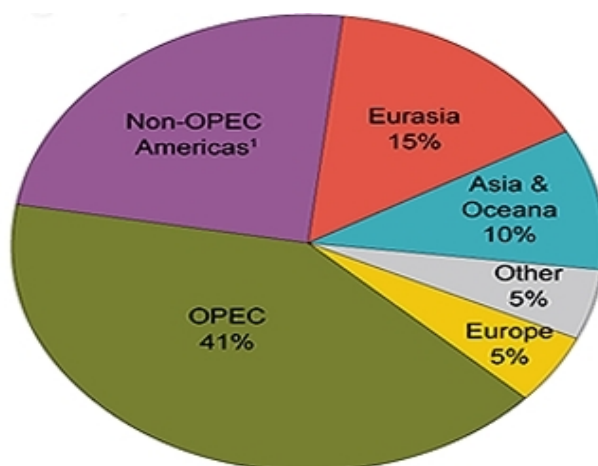
کشورهاي عضو اوپک با همکاري نزديک با یکدیگر طی سالها بازار جهانی نفت خام را با ذخائر عظیم نفتي است که در سال شرکتهاي بين المللي نفت در خصوص قراردادهاي نفت خام، قيمت و حقوق قراردادي آتي آنها بوده است. کشور در حوزه خليج فارس قرار دارند که بیشترین ذخائر نفت هم متعلق به این کشورها مي باشد. باید توجه شود که کشورهای عضو اوپک حدود () درصد از کل عرضه نفت خام جهان () را در اختيار دارند بر این اساس است که نقش قابل توجهي در کنترل و هدايت بازار جهانی نفت خام دارند. آنچه اهميت دارد این است که با توجه به ورود اکثر ميادين نفتي کشورهای غير اوپک که عمدتاً توسط شرکتهاي بين المللي سالهاي اخير بیشتر شده است.

نمودار شماره ۲: سهم مناطق مختلف از ذخائر اثبات شده نفت خام جهان در سال ۲۰۱۰

Source: U.S. Energy Information Administration, *International Energy Statistics*, 2010.

نمودار شماره ۳: سهم مناطق مختلف از عرضه نفت خام جهان

¹Does not include Venezuela and Ecuador.

Source: U.S. Energy Information Administration, *International Energy Statistics 2010*.

قابل ذکر است که یکی از ابزارهای سازمان اوپک برای هدایت بازار نفت خام تعیین سقف تولید برای خود و سهمیه تولید برای اعضای این سازمان است. بررسی روند توافقات اوپک در مورد سهمیه بندی میزان تولید هر یک از اعضا نمایانگر این است که تمامی اعضای سازمان در تصمیم گیری نهایی مشارکت دارند. باید توجه شود که هر یک از کشورهای عضو این سازمان، یک شرکت ملی نفت دارد اما بیشتر این کشورها به شرکتهای بین المللی هم اجازه ورود و فعالیت در میادین نفتی خود را می دهند.

همانگونه که ذکر شد، کشورهای عضو اوپک موظفند بر مبنای سهمیه تولید خود در این سازمان تولید و در بازار عرضه نمایند و لذا باقیمانده تقاضای بازار توسط کشورهای غیر عضو اوپک (شرکتهای بین المللی) تامین می شود. یاست سهمیه بندی تولید در سازمان اوپک، برخی از اعضای این سازمان قادر به استفاده از کل ظرفیت تولید خود نیستند و نگهداری ظرفیت مازاد تولید هستند. در این میان کشور عربستان سعودی به عنوان بزرگترین تولید کننده نفت خام جهان و بزرگترین صادرکننده نفت خام اوپک، دارای بیشترین ظرفیت مازاد تولید است. که ظرفیت مازاد تولید تنها توسط کشورهای عضو اوپک نگهداری می شود. در واقع شرکتهای بین المللی نفت، با توجه به ماهیت و هدفشان که کسب حداکثر هزینه نگهداری ظرفیت مازاد را ندارند. (EIA) ظرفیت مازاد تولید عبارت از حجمی از نفت خام است که تامین کننده نیاز بازار برای حداقل . در واقع هدف این است که در مواقع ضروری در صورت قطع ناگهانی تولید، کشورها ذخائری برای تعدیل بازار و جلوگیری از رشد فزاینده قیمتها داشته باشند.

نقش دولت‌ها در کنترل بازار نفت خام جهان:

علاوه بر تاثیرپذیری بازار نفت خام از عملکرد شرکتهای ملی نفت، دولت‌های این شرکتهای نیز با دیکته کردن قوانین خاص خود به شرکتهای بین‌المللی نفتی حاضر در عرصه صنعت نفت کشورشان، نقش قابل توجهی در تعیین جهت بازار نفت خام ایفا . در واقع دولت‌ها با وضع قوانین خاص در خصوص چگونگی دسترسی شرکتهای نفتی به میادین و ذخائر نفتی خود، به ایفای نقش در بازار جهانی نفت خام میادین و ذخائر نفتی هر کشوری در چهار مورد ذیل هم نشان داده شده است:

۱- دسترسی کامل (مالکیت میادین و ذخائر آنها):

تمام شرکتهای نفتی در صورت رعایت قوانین کشور میزبان، بدون هیچ محدودیتی امکان فعالیت در این میادین را دارند و اولویت و یا امتیازی برای شرکتهای داخلی در حق دستیابی به این میادین وجود . قابل ذکر است که تنها میادین نفتی جهان هستند که در این زیرمجموعه قرار دارند. مجموعه شامل میادین نفتی موجود در کشورهای ایالات متحده آمریکا، انگلیس و کانادا می باشد.

۲- دسترسی به ذخائر نفتی (مالکیت ذخائر):

در این حالت تنها اجازه دسترسی به ذخائر موجود در میدان به شرکتهای نفتی شرکتهای در مالکیت آن مخزن حقی نخواهند داشت. همچنین در این حالت باوجودیکه شرکتهای ملی نفت وجود دارند اما اولویت خاصی نسبت به شرکتهای خارجی بین‌المللی در دسترسی به میادین . میادین موجود در کشورهای کلمبیا، اندونزی و دانمارک مثالهای بارز این دسته هستند. حدود یک درصد از ذخائر نفت خام جهان از این موقعیت برخوردارند.

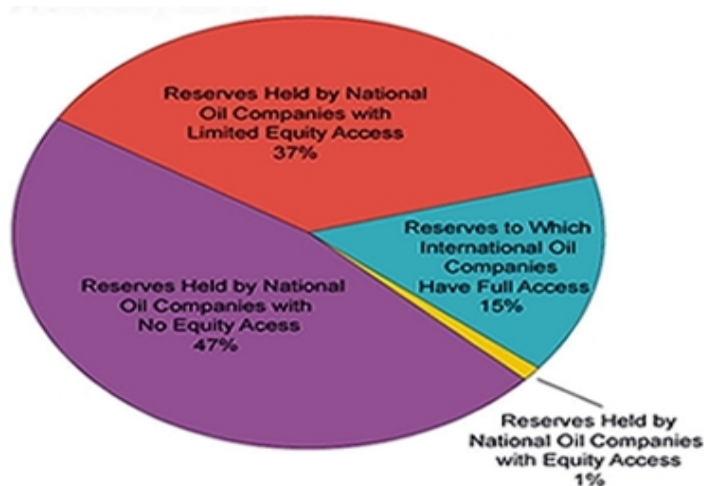
۳- دسترسی محدود به ذخائر نفتی (مشارکت در مالکیت ذخائر):

درصد از ذخائر جهان در این دسته قرار دارند. در این حالت شرکتهای نفتی در دسترسی به ذخائر نفتی کشورشان نسبت به شرکتهای خارجی در اولویت قرار دارند. شرکتهای خارجی بر مبنای حداقل شرایط لازم مالکیت محلی محدود شده است و آنها ناگزیر از تولید مشترک با شرکت ملی و یا استفاده از سایر روشها برای ورود و فعالیت در این میادین هستند. شاخص این میادین در چین، آنگولا و روسیه وجود دارد.

۴- اجازه بهره برداری و تولید از مخزن:

درصد از ذخائر نفتی جهان در این مجموعه هستند، بدین معنا که مالکیت این میادین و ذخائر داخل آن قابل انتقال به شرکتها نیست و تنها شرکتهای ملی نفت حق انحصاری دسترسی به این ذخائر در این کشورها به هیچ شرکت خارجی حق مالکیت میادین نفتی داده نمی شود و هرگونه مشارکت خارجی در ارتباط با یکی از شاخه های داخلی شرکت ملی نفت . میادین نفتی کشورهای ایران، عراق و عربستان سعودی چنین وضعیتی دارند.

نمودار شماره ۴: تقسیم بندی ذخائر نفتی جهان براساس نوع دسترسی شرکتها به این ذخائر

Source: U.S. Energy Information Administration, *International Energy Statistics 2010*, EIA Country Analysis Briefs, and IHS *Global Insight Energy Country Profiles*.

بنابراین دولتهای کشورهای دارای ذخائر عظیم نفتی از طریق محدود کردن دسترسی به میادین نفتی خود، نقش فعالی در بازار جهانی نفت خام ایفا می کنند و بر این بازار تاثیر می گذارند. سهم عمده کشورهای دارای ذخائر نفتی در بازار جهانی نفت، سیاست محدود شرکتهای بین المللی نفتی به ذخائر عظیم نفتی این کشورها موجب تغییر برنامه های تولید شرکتهای بین المللی و یا ایجاد توافقات استراتژیک با شرکتهای ملی نفتی و در نتیجه تغییر جهت بازار از طریق تاثیر پذیری میزان عرضه،

ماخذ:

- EIA (Energy Information Administration), March , "Who are the major players supplying the world oil market?"